

Kościół Chrystusowy. Teologia fundamentalna, t. IV, red. ks. T. Dzidek, ks. Ł. Kamykowski, ks. A. Kubiś, o. A. Napiórkowski OSPPE, Kraków 2003, ss. 221

Przed kilku laty Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie podjęła ambitną inicjatywę przygotowania podręcznika teologii fundamentalnej. Trzy opublikowane do tej pory części serii dotyczyły problematyki ludzkiego poszukiwania Boga, oryginalności chrześcijaństwa na tle wielkich religii świata oraz koncepcji Objawienia, którego pełnię stanowi Jezus Chrystus. Najnowszy, czwarty tom zawiera naukę o Kościele.

W wewnętrznej strukturze książka składa się z pięciu przemyślanych treściowo rozdziałów, z których każdy odsłania inny aspekt eklezjologii fundamentalnej. Opracowanie poszczególnych zagadnień przez różnych autorów w niczym nie narusza przyjętej koncepcji podręcznika oraz jego wewnętrznej równowagi i zwartości merytorycznej, co wiele mówi o jakości współpracy i dyscyplinie intelektualnej piszących.

Rozdział pierwszy zatytułowany: *Pytanie o Kościół* (o. A. Napiórkowski), porządkuje podstawowe myślenie o Kościele jako sakramencie. Wypracowana przez Sobór Watykański II i odniesiona do Kościoła kategoria sakramentu pokazuje, że eklezjologia zawsze musi odnajdywać się w chrystologii. W sakramentalności bowiem rysuje się istotne uzasadnienie i powiązanie misji przekazywania Chrystusowego zbawienia z instytucjonalnością Kościoła oraz jego funkcją powszechnego znaku i narzędzia zbawienia.

Fakt podziału chrześcijaństwa musi rodzić pytanie o rozumienie związku jedności Kościoła i jego wielości. Autor wyróżnia „uprawomocniony pluralizm eklezjalny” (s. 20) jako twórczy związek różnorodności oraz „wielość nieprawomocną” (s. 20) niszczącą jedność Kościoła. Przypomina też soborowe nauczanie, które cechuje odejście od eklezjalnego ekskluzywizmu, co wyraziło się m.in. w wypracowaniu nowych kryteriów eklezjalności wspólnot odłączonych.

W podręcznikowej monografii nie mogło zabraknąć syntetycznej choćby prezentacji historycznego *Rozwoju eklezjologii katolickiej* (ks. A. Kubiś) – rozdz. II. Dominująca przez wiele stuleci „eklezjologia instytucjonalna”, która eksponowała i uzasadniała widzialny wymiar struktury Kościoła, a także inspirowane patrystyką i naukami biblijnymi odrodzenie teologii Kościoła doprowadziły do wypracowania dojrzałej eklezjologii Soboru Watykańskiego II. „Eklezjologia soborowa integruje Kościół Objawienia i Kościół historii” (s. 50). To, co w Kościele jest ludzkie, widzialne, immanentne, jest znakiem tego, co boskie, niewyraźne i darowane, a sam Kościół jawi się jako narzędzie i misterium zbawienia. Z inspiracji eklezjologią *Vaticanum II* wylaniają się wciąż nowe jej aspekty i interpretacje, jak choćby teologia *communio*, realizacja kolegialności biskupów, prymat papieski czy ekumenizm.

Soborowa eklezjologia wpłynęła też na zmianę sposobu rozumienia *Genezy, natury i postania Kościoła* (o. A. Napiórkowski). We współczesnej teologii odstępuje się od słabo uzasadnionej biblijnie tezy, że Jezus założył swój Kościół jednorazowym aktem instytucjonalnym. Rozdział III pokazuje przygotowanie i zaistnienie Kościoła jako długotrwały proces, który wpisuje się w rozległy historiozbawczy horyzont zamysłu Ojca wobec człowieka. W tym kontekście Kościół, jako ostatni etap tego planu, zostaje powołany do życia zarówno w wymiarze widzialnym, jak też nadprzyrodzonym, wskutek eklezjotwórczej działalności Jezusa Chrystusa. W historiozbawczej optyce własnego rodowodu Kościół znajduje mocne uzasadnienie dla swego zbawczego posłannictwa skierowanego do wszystkich ludzi.

Współczesna eklezjologia fundamentalna nie zrezygnowała z klasycznych narzędzi uzasadniania prawdziwości Kościoła za pomocą *via notarum*, chociaż obecnie czyni to w inny sposób niż tradycyjna apologetyka. Celem jest nie tyle wykazanie ekskluzywnej prawdziwości Kościoła katolickiego. Wskazuje się raczej na konstytutywne elementy bosko-ludzkiej natury Kościoła, które skłaniają wszystkie wspólnoty do coraz bardziej czytelnego dawania świadectwa jedności, świętości, katolickości i apostołskości Kościoła Chrystusa. Znamiona jako dar i zadanie dla Kościoła omawia rozdział czwarty zatytułowany *Znaki prawdziwości Kościoła* (ks. J. Morawa). Autor zaproponował przejrzysty sposób prezentacji, wyodrębniając najpierw dogmatyczną treść pojęcia poszczególnych znamion, a następnie refleksję biblijno-historyczną. Trzecia część sygnalizuje wiele interesujących zagadnień charakterystycznych dla współczesnej eklezjologii, które rodzą się jako owoc ekumenicznego dialogu i pogłębionego rozumienia Kościoła.

Ekumeniczne nachylenie znalazło również swój wyraz w piątym, uzupełniającym rozdziale (o. A. Napiórkowski). Pod tytułem *Kościół w chrześcijaństwie* kryje się krótki przegląd tych Kościołów i wspólnot, które w swej widzialnej strukturze znajdują się poza Kościołem rzymskokatolickim. Autor przybliżył ich punkt widzenia na rzeczywistość Kościoła i jego wiarygodność, ale równocześnie przypomina katolicką doktrynę o różnych stopniach eklezjalności wspólnot kościelnych. Wylaniająca się z posoborowych dokumentów wizja Kościoła Chrystusa jako „tajemnicy jedności w pojednanej różnorodności” (s. 216) może skutecznie inspirować wszystkie strony do kształtowania dojrzałej tożsamości oraz podejmowania wysiłków na rzecz odpowiedzialnego dialogu w prawdzie.

Recenzowana książka to wartościowa pozycja na gruncie polskiej eklezjologii fundamentalnej, która spełnia kryteria stawiane podręcznikom. Świadczy o przeobrażeniach i nowych tendencjach we współczesnej teologii Kościoła, które dokonują się przecież w kulturowych i teologicznych kontekstach. Ujawnia także świadomość teologów, która z jednej strony domaga się nowego sposobu ujmowania i rozumienia klasycznych problemów, z drugiej zaś – poszukiwania całkiem nowych rozwiązań. W tego rodzaju podręcznikowej syntezie pojawia się także nieuchronnie selekcja materiału, która z wielości zagadnień ekspozuje jedynie te najważniejsze. Rodzący się w tej sytuacji niedosyt mógłby znaleźć swoje ukierunkowanie w krótkiej choćby bibliografii, aczkolwiek przed poszukującym czytelnikiem otwarte jest bogactwo polskiej i obcej literatury przedmiotu zawartej w przypisach.

Elżbieta Dołganiszewska